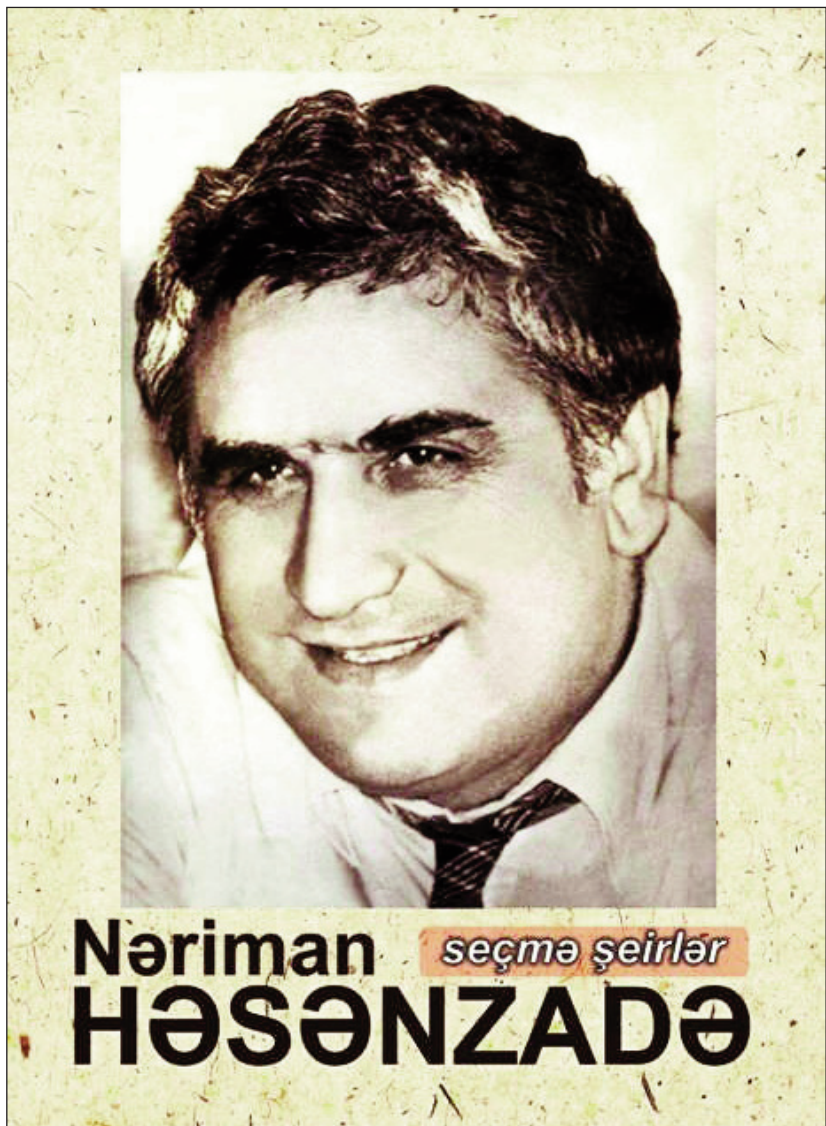

sus dövlətin!) sözü olaraq təzahür edir, subyektiv "axtarış"lardan, eksperimentlərdən uzaqdır.

Müstəqil Azərbaycan dövləti var. Təbii ki, həmin dövlətin nüfuzu səviyyəsində duran ədəbiyyat da olmalıdır. N.Həsənzadənin yaradıcılığı bu gün məhz həmin səviyyədədir; milli dövlət quruluşunun hazırkı məqamında Azərbaycan xalqına onun demokratik dövlətçilik duyusunu zənginləşdirən ədəbiyyat daha çox lazımdır. N.Həsənzadə bu gün həmin ədəbiyyatın ən gözəl nümunələrini yaratmaqdadır: "Azərbaycan harayı", "Bütün millətlərə", "Salam, Azərbaycan", "Bəyanat" və s.

Şairlik - özünəməxsus bir diplomatiyadır və bu mənada N.Həsənzadə Azərbaycanın ən səmimi diplomatıdır...

Hər cür "diplomatiyalar"ın tüğyan elədiyi bir dövrdə "Şair diplomatiyası"nın, mövqeyi nədən ibarətdir? "Şair diplomatiyası" hər cür "diplomatiya"dan daha humanistdir, daha demokratikdir, daha bəşəridir - şair özü aldanmasa "aldada" bilməz, "aldanaraq aldatmaq" isə hər cür "diplomatiya"dan fərqli olaraq "şair diplomatiyası" əlamətidir. Və dünyanın böyükləri cərgəyə düzüləndə əvvəl peyğəmbərlər,

verə bilməyəcəyi həcmdə faktını, başlıca olaraq isə məntiqini təqdim edir o hamının bildiyi "tarixi" nəzmə çəkmir, tarixi araşdırır, bərpa edir, onun məntiqini ortaya çıxarmağa çalışır.

Mütəfəkkir şair yaxşı bilir ki, tarixçilər adətən mənsub olduqları elmi ideoloji məktəb qarşısında, şairlər isə bilavasitə xalq qarşısında məsuliyyət daşıyırlar. Bir tarixçinin səhvini ondan yüz il sonra gələn başqa bir tarixçi düzəldə bilər, şairin səhvi isə xalqın, millətin dünyagörüşünə çökür, onun ruhunu sarsıdır. Ona görə də Nəriman Həsənzadənin tarixə müraciətində böyük bir mütəfəkkir məsuliyyəti var ki, o, həmin məsuliyyəti tarixçilərdən də, siyasətçilərdən də tələb etməkdə tamamilə haqlıdır.

Nəriman Həsənzadə mənsub olduğu millətlə, həmin millətin tarixin hər hansı mərhələsində qurduğu dövlətlə fəxr edən vətəndaş-şairdir. O xalqın ki, N.Həsənzadə kimi şairi var, onun dövləti də olmalıdır, çünki N.Həsənzadə kimi şairi olan xalqın dövləti olmaya bilməz. Elə şairlər var ki, onların yaradıcılıq yaddaşı yalnız fərdi hisslərdən, fərdi yaşıntılardan, yaxud da millətə yad siyasi-ideoloji təbliğatdan ibarətdir. N.Həsənzadənin fəlsəfi-ideoloji yaddaşı isə, əgər belə

■ Nizami Cəfərov

27 fevral 2016

WWW.KASPI.AZ

ŞAIRLİK NƏRİMAN HƏSƏNZADƏNİN STİXİYASIDIR

Nəriman Həsənzadə haqqında danışmaq ümumən müasir Azərbaycan poeziyası barəsində danışmaq deməkdir, - XX əsrin ikinci yarısının sosial-estetik problemlərini yaradıcılığında bütün miqyası ilə əks etdirən Nəriman Həsənzadə, böyük Səməd Vurğundan sonrakı dövrün ən gözəl şairlərindəndir, şeirində də, nəsrində də, dramaturgiyasında da, hətta publisistikasında da o məhz şairdir. 50-ci illərin əvvəllərindən bu günə qədər onun poeziyası eyni səmimiyyətlə, eyni mətləblərin "təfsir"inə xidmət edir. Şairlik N.Həsənzadənin stixiyasıdır - o, təkcə şeirində, nəsrində, dramaturgiyasında, publisistikasında deyil, adı məişətdə də şairdir, yazanda da, yazmayanda da şairdir...

"Azərbaycan harayı"nı "Bütün millətlərə" çatdıran diplomatlar arasında ən böyük şair, şairlər arasında ən böyük diplomat N.Həsənzadə olmuşdur.

N.Həsənzadənin yaradıcılığı güclü etik-mədəni əsaslara malikdir, onun hər hansı şeirini götürüb şairin mənsub olduğu etnosun xarakterinin "mən"i kimi təhlil etmək mümkündür. N.Həsənzadə poeziyasındakı etnik-etnoqrafik həssaslığı, emosiya naturalizmini ancaq qədim türk poeziyasındakı etnik-etnoqrafik həssaslıq və emosiya naturalizmi ilə müqayisə etmək olar:

Qədim türk emosiyasının arxaik (və arxaik olduğu qədər də müasir) etnik kompleksinin təzahürü olan bu hisslər N.Həsənzadəyə nə qədər məxsusdursa, Ol-

jas Süleymenova, Çingiz Aytmatova da o qədər məxsusdur. Və "Azərbaycan harayı"nın bu cür ümumtürk "kompleks"indən gəlməsi N.Həsənzadənin şair diplomatiyasının nə qədər möhkəm əsaslara dayandığını göstərir.

N.Həsənzadə yaradıcılığının ikinci xüsusiyyəti onun müasirliyi - Azərbaycan xalqının ictimai həyatında elə bir mühüm problem olmamışdır ki, N.Həsənzadə ona biganə qalsın. 50-ci illərdən bu günə qədər xalqın tarixi marağı, emosiyası onun poeziyasında olduqca mükəmməl şəkildə öz inikasını tapmışdır. N.Həsənzadə yaradıcılığının müasirliyi tarixilikdən təcrid olunmayan bir müasirlikdir. Şair Azərbaycan tarixinin qədim dövrlərinə müraciət edəndə də, orta əsrlərdən, XIX əsrdən, XX əsrin əvvəllərindən danışanda da olduqca müasirdir, olduqca bu günün şairidir: "Atabəylər"ə qədər "Atabəylər"dən "Nəriman"a qədər, "Nəriman"dan "Bəyanat"a qədər N.Həsənzadə Azərbaycan millətinin bugünkü ovqatını nümayiş etdirir.

Müasirlik, heç şübhəsiz, o zaman mükəmməldir ki, tarixi-etnoqrafik köklərdən qopmur; təfəkkür genotipini inkar edən müasirlik isə hər hansı halda şübhəli (və məsləksiz) müasirlikdir.

N.Həsənzadə yaradıcılığının üçüncü xüsusiyyəti onun milli-estetik normativliyidir - bu o deməkdir ki, N.Həsənzadənin sözü ancaq bu şairin sözü deyil, millətin (və hətta həmin millətə məx-

sonların arxasınca isə şairlər gəlirlər...

Azərbaycan xalqı, Azərbaycan milli ictimai təfəkkürü əsrlər boyu Azərbaycan şairinə yalnız "nazimi-ustad" kimi yox, həm də mənsub olduğu xalqın tarixi, taleyi üzərində ardıcıl olaraq düşünən mütəfəkkir kimi baxmış, ondan çox şey gözləmişdir. Peşəkar tarixçilər bu və ya digər hökmdarın, yaxud qeyri-milli hakim ideologiyanın təzyiqi altında bu günə qədər bizim ruhumuza, mədəniyyətimizə, hətta əxlaqımıza təzyiq göstərən tarix kitabları yazanda Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vaqif, Sabir, Cavid, Vurğun kimi dahilər xalqın, millətin həqiqi tarixinin əsas müddəalarını təqdim etməyə çalışmışlar... və Nəriman Həsənzadənin tarixçilik təfəkkürünün mənşəyində bu böyük mədəni-ideoloji zənginlik bu güclü bədii fəlsəfi potensiya dayanır. Onun "Pompeyin Qafqaza yürüşü", "Atabəylər", "Zümrüd quşu", "Bütün Şərq bilsin"... əsərləri daha çox Azərbaycanın həqiqi tarixini yaratmaq iddiasının nəticəsidir ki, Nəriman Həsənzadənin buna haqqı vardır. Birincisi ona görə ki, o, şairdir; ikincisi ona görə ki, böyük şairdir, mütəfəkkir şairdir...

Nəriman Həsənzadə, doğrudan da, yalnız şair kimi deyil, araşdırıcı - tarixçi kimi də orijinaldır - onun tarixi poemaları, Azərbaycanın ən mötəbər teatr səhnələrində oynanılmış tarixi dramları - xronikaları artıq neçə illərdir ki, Azərbaycan cəmiyyətində milli tarixin heç bir peşəkar tarixçinin

demək mümkünsə, "milli-fundamentalizm" nümunəsidir - onun tərənnüm etdiyi milli dövlət, vətəndaş ideali bu gün milli bir idealdır!..

Tarixə inanmaq lazımdır. Lakin tarix o səviyyəyə qaldırılmalıdır ki, epizodik faktların, yer üzündən silinmiş mübahisəli etnosların, mənşəyi (və tipologiyası!) məlum olmayan süni qəhrəmanların deyil, bu günün tarixi olsun. Çünki tarix bu günə gətirir!.. bu günə gətirməyən "tarix" - tarix deyil, məğlub olmuş iddiaların, ehtirasının ideologiyasıdır...

N.Həsənzadənin təfəkküründə bütün parlaqlığı ilə seçilən mükəmməl (və müqəddəs!) bir Tarix obrazı var - həmin Tarixi mürəkkəb kolliziyalar, global ziddiyyətlər, zaman-zaman müxtəlif formalarda təzahür edən ehtiraslar və bütün bunların fəvqündə dura bilən Şəxsiyyətlər yaratsa da, Tarix öz-özlüyündə müstəqildir, yenilməzdir, onu yaradan qüvvələrin şıltaqlıqlarından asılı deyil. Ona görə də böyük şair - mütəfəkkir Tarixi qarşısalınmaz bir maraqla tərənnüm edir, ondan ilham alır, onun xarakterini açıb göstərməkdən, onun obrazını yaratmaqdan sonsuz mədəni ləzzət duyur. N.Həsənzadənin bütün yaradıcılığının baş qəhrəmanı Tarixdir.

N.Həsənzadə yalnız bu günün şair-mütəfəkkiri deyil, o, Tarixin övlədidir, onun yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının məhz hadisəsidir.

ƏDƏBİ TƏNQİD

13